

Original Article / Orijinal Araştırma

Avantajlı ve Dezavantajlı Okullarda Öğrenim Gören Öğrencilerin Akran Zorbalık Düzeyleri

Sena Koca , Furkan Direk , Ayşe Türksöy Işım , Hasan Ceyhan Can , Zarife Taştan

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, İstanbul, Türkiye

This study is supported by the TÜBİTAK 2209-A University Students Research Projects Support program and was presented as an oral presentation at the 7th International Academic Sports Research Congress on 7–9 October 2023 and was later revised and expanded.

Bu çalışma TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği programı tarafından desteklenmekte olup 7–9 Ekim 2023 tarihlerinde 7. Uluslararası Akademik Spor Araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur ve daha sonra revize edilerek genişletilmiştir.

Cite this article as: Koca, S., Direk, F., Işım, A. T., Can, H. C., & Taştan, Z. (2024). Avantajlı ve dezavantajlı okullarda öğrenim gören öğrencilerin akran zorbalık düzeyleri. *Research in Sports Science*, 14(1), 26-34.

ÖZ

26

Bu araştırma kapsamında, avantajlı ve dezavantajlı olarak ifade edilebilecek bölge okullarındaki ortaöğretim öğrencilerinin akran zorbalık düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin akran zorbalık eğilimlerinin; spora katılım, cinsiyet, kardeş sayısı, evdeki genel duygu durumu ve anne - baba eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma ilişkisel araştırma deseninde tasarlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, avantajlı ve dezavantajlı olarak belirtilebilecek bölgeler içerisinde bulunan liselerden amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile seçilen 313 (%52,7) 'ü kız ve 281 (%47,3) 'i erkek olmak üzere toplam 594 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcılara kişisel bilgi formunun yanı sıra öğrencilerin akran zorbalık düzeylerini belirlemek amacıyla "Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği" uygulanmıştır. Verilerin analizinde bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Dezavantajlı bölge okullarında öğrenim gören öğrencilerde, birden fazla kardeşi olan öğrencilerde ve evde öfkeli/gergin olan öğrencilerde zorba kişilik eğiliminin daha fazla olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerde ve evde huzurlu olan öğrencilerde kendine güven düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Zorbalıktan kaçınma davranışının avantajlı bölgelerde öğrenim gören öğrencilerde, en fazla bir kardeş olan öğrencilerde, lisanslı spor yapan öğrencilerde ve evde huzurlu olan öğrencilerde daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Anne-babanın eğitim durumuna göre akran zorbalık düzeyleri incelendiğinde lisans veya lisansüstü eğitim mezunu olan anne-babaya sahip olan öğrencilerin anne-babaları ilköğretim mezunu olan öğrencilere göre daha fazla zorbalıktan kaçınma davranışı gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. İlköğretim mezunu anne-babaya sahip öğrencilerin ortaöğretim mezunu anne-babaya sahip öğrencilere göre daha fazla zorba kişilik gösterme eğiliminde olduğu görülmüştür. Sonuç olarak; spor yapmanın olumlu akran ilişkilerini yapılandırdığı ve akran zorbalığının görülmesinde okulun bulunduğu bölgenin etkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle okullarda öğrencilerin yaşadığı akran zorbalığını önlemeye yönelik müdahale programlarının uygulanması okula yönelik olumlu duyguların gelişmesi için önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, spor, öğrenci ilişkileri, avantajlı- dezavantajlı bölge

Peer Bullying Levels of Students Studying in Advantageous and Disadvantaged Schools

Abstract

Within the scope of this research, it was aimed to examine the peer bullying levels of secondary school students in regional schools, which can be classified as advantageous and disadvantaged. For this purpose, students' peer bullying tendencies were assessed to examine whether there are differences according to the variables of participation in sports, gender, number of siblings, general emotional state at home and parents' education level. The research was designed in a relational research design. The sample of the research consisted of a total of 594 students, 313 (52.7%) of whom were female and 281 (47.3%) of whom were male, selected by criterion sampling, one of the purposeful sampling methods, from high schools located in advantageous and disadvantaged regions. In the study, in addition to the personal information form, the "Student Relations Attitude Scale" was applied to the participants in order to determine the students' peer bullying levels. Independent sample t-test and One-way ANOVA were applied to analyze the data. It has been observed that the tendency toward bully personality is higher among students studying in disadvantaged regional schools, students with more than one sibling, and students who are angry/tensed at home. It was determined that the level of self-confidence was high in male students and students who were peaceful at home. It has been determined that avoidance from bullying is higher in students studying in advantaged regions, students with at least one sibling, students who do licensed sports, and students who are peaceful at home. When peer bullying levels were examined according to the education level of the parents, it was found that students whose parents were undergraduate or graduate students showed more avoidance from bullying behavior than students whose parents were primary school graduates. It has been observed that students with parents who are primary school graduates tend to show more bully personality than students whose parents are secondary school graduates. In conclusion, it is seen that playing sports promotes positive peer relationships and the region where the school is located influences the

Corresponding Author: Sena Koca
E-mail: sena.koca@iuc.edu.tr

 Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Geliş Tarihi / Received: February 3, 2024
Revizyon İstenen Tarih / Revision Requested: February 23, 2024
Son Revizyonun Geldiği Tarih / Last Revision Received: March 12, 2024
Kabul Tarihi / Accepted: March 18, 2024
Yayın Tarihi / Publication Date: March 31, 2024

occurrence of peer bullying. Therefore, implementing intervention programs to prevent peer bullying experienced by students in schools is important for the development of positive feelings toward school.

Keywords: Peer bullying, sports, student relations, advantegous-disadvantaged area

Giriş

Günlük hayatta saldırganlık, şiddet ve zorbalık terimleri sıklıkla eş anlamlı olarak kullanılsa da Olweus (1993) bu kelimelerin farklı anlamlar barındırdığını belirtmiş ve saldırganlık terimini; şiddet ve zorbalığı kapsayan bir şemsiye olarak ifade etmiştir. Saldırganlık altında yer alan şiddet ve zorbalık kavramları fiziksel zorbalık noktasında kesilmektedir. Diğer bir ifadeyle, tekmeleme ve vurma gibi fiziksel eylemler hem zorbalık hem de şiddet ile açıklanamabilmektedir (Olweus, 1993). Zorbalığa maruz kalan bireylerde özgüven kaybı olduğu (Orpinas, vd., 2003; Whitted ve Dupper, 2005), uzun süre zarfında depresyon belirtilerinin görülme olasılığının yükseldiği (Thomson, 1997), psikolojik temelli rahatsızlıklar yaşadıkları ve bazı psikiyatrik sorunların ortaya çıktığı görülmektedir (Orpinas, vd., 2003).

Zorbalığın bir çeşidi olan akran zorbalığı; aynı yaş grubu içerisindeki bir ya da birden fazla bireyin bir başka bireye güç dengesizliğinden beslenen, kasıtlı ve süregelen bir şekilde uyguladıkları olumsuz davranışlardır (Olweus, 1999). Bu olumsuz davranışlar bireylerin bütün hayatlarını etkileyebilecek boyuta ulaşabilmektedir. İlköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerinde yapılan araştırma, öğrencilerin saldırgan davranışlarının, yetişkinlik dönemlerinde eşlerine şiddet uygulama eğilimleriyle ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur (O'Donnell, vd., 2006). Akran zorbalığı konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde; doğrudan ve dolaylı zorbalık, sözel zorbalık, fiziksel zorbalık, sosyal manipülasyon, kişisel eşyalara zarar verme (Olweus, 1993; Whithney ve Smith, 1993; Mynard ve Joseph, 2000; Rigby, 2002), söylenti çıkarma ve dışlama (Pişkin, 2005), cinsel zorbalık (Pişkin ve Ayas, 2005) ve siber zorbalık (Korkmaz, 2016) davranışlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Zorbalık olarak ortaya çıkan bu davranışların Sosyal Öğrenme Kuramına dayalı olarak kazanıldığı yapılan araştırmalarda ele alınmıştır (Özada, 2018; Yıldırım, 2019; Atasoy, 2023; Tunç, 2019; Cincioğlu, 2023). Sosyal öğrenme kuramı öğrenmeyi insanlar, çevre ve davranış arasındaki dinamik bir etkileşim olarak tanımlamaktadır (Bandura, 1989).

Sosyal öğrenme kuramına göre davranışların doğuştan gelmediği, öğrencilerin çevrelerini doğrudan ya da dolaylı olarak gözlemleyerek bu davranışları öğrendikleri savunulmaktadır (Bandura, 1989). Bu bağlamda birey, bulunduğu çevrede doğrudan ya da dolaylı yollarla zorba davranışları öğrenebilmektedir. Zorba davranışların öğrenildiği koşullar Sosyal Ekolojik Kuram ile açıklanmaktadır (Hong ve Espelage, 2012; Patton, vd. 2013). Bu kuramsal çerçeveye göre zorbalık ve akran mağduriyeti; çocuğun içinde yaşadığı çevrenin kültürel yapısını belirten gelenek ve görenekler, inançlar, toplumsal normlar, günlük hayatta etkileşim halinde olan; aile, okul, akranlar ve öğretmenler arasındaki karmaşık etkileşimin bir sonucu olarak zaman zaman oluşan ve sürdürülen ekolojik bir olgudur. Bireysel özelliklerin akranlar, aileler, okullar ve toplum faktörleri dahil olmak üzere çeşitli ekolojik bağlamlardan ortaklaşa etkilendiği kabul edilmektedir (Espelage ve Swearer, 2003). Bu bağlamda yapılan araştırmalar öğrencilerin şiddet gösterme ve şiddete maruz kalma olasılıklarında okulun bulunduğu ortamın önemli rol oynadığı (Fletcher ve Dumford, 2022) ve akran zorbalığının okul ortamında öğrenilme oranının yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Başar ve Çetin, 2013). Özellikle yetişkin denetiminin az olduğu alanlarda akran zorbalığının daha sık görüldüğü belirtilmiştir (Qui, vd. 2024; Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021). Öğrencilerin saldırganlığa yönelik

tutumlarının ve kişilik özelliklerinin zorbalık davranışına nasıl katkıda bulunduğu dikkate alınması açısından da okul ortamı oldukça önemlidir (Espelage ve Swearer, 2003). Sosyal etkileşimin yoğun olduğu okullarda öğrenci hem kendi duygularını hem de diğer öğrencilerin duygularını algılamayı ve kontrol etmeyi öğrenebilir (Zhu vd., 2016, 2017; Moore vd., 2019). Okul ortamında spor, kişilerarası ilişkilerin gelişmesine yardımcı olarak akran zorbalığını azaltmaktadır (Moore vd., 2019; Holbrook vd., 2020; Nikolaou ve Crispin, 2022). Öğrenciler arasında empati duygusunun gelişmesi ve olumlu bir iklimin oluşması için spor aracı rol oynamaktadır (Holbrook vd., 2020;).

Alanyazın incelendiğinde ortaöğretim düzeyinde yapılan araştırmalarda akran zorbalığının; yaygınlığı (Genç, 2007; Izzır, 2019), psikolojik etkileri (Acar, 2009), nedenleri (Yelboğa ve Koçak, 2019), sosyo demografik özelliklerle ilişkisi (Mercan ve Sarı, 2018; Polat ve Sohbet, 2019; Adalar Çelenk ve Yıldızlar, 2019), baş etme yöntemleri (Burnukara ve Uçanok, 2012), farklı değişkenler ile ilişkileri (Kırcallıoğlu, 2019), spora katılım durumları (Demirezen, 2020) ve sporcu kimlikleriyle ilişkilerinin (Gökduz, 2018) ele alındığı gözlenmiştir. Okulların bulunduğu bölgeye göre öğrencilerin akran zorbalığı eğilimlerinin incelendiği çalışma sayısı sınırlıdır. Bu bağlamda araştırmamızın amacı, avantajlı ve dezavantajlı olarak ifade edilebilecek bölge okullarındaki ortaöğretim öğrencileri arasında akran zorbalığı eğilimlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesidir. Bu değişkenler, okul ortamının yanı sıra zorbalığın gelişmesi ve sürmesinde etkili olan aile faktörleri, kültürel özellikler ve toplumsal faktörler (Espelage ve Swearer, 2003) dikkate alınarak spora katılım durumu, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, kardeş sayısı ve evdeki genel duygu durumu olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bulgularının zorba davranışları önleme ve müdahale çalışmaları için temel teşkil etmesi ve alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma, avantajlı ve dezavantajlı olarak ifade edilebilecek bölge okullarında okuyan öğrencilerin akran zorbalık düzeylerinin belirlenmesi amacı ile ilişkisel araştırma deseninde tasarlanmıştır. İlişkisel araştırma, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında ilişki olup olmadığını veya değişkenlerin düzeylerine göre farklılık olup olmadığını belirlemeye yönelik modellerdir (Erkuş, 2021).

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini, avantajlı ve dezavantajlı olarak ifade edilebilecek bölgeler içerisinde bulunan liselerden amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile seçilen 313 'ü kız ($\bar{X}=16,79 \pm 0,68$) ve 281 'i erkek ($\bar{X}=16,83 \pm 0,86$) olmak üzere toplam 594 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır. Avantajlı ve dezavantajlı bölgelerin belirlenmesinde İstanbul Valiliği Açık Kapı Şube Müdürlüğü'nün yapmış olduğu İstanbul'un Sosyo-Ekonomik Analizi (2021) dikkate alınmıştır. Analizde İstanbul'un demografik yapısı; nüfus yoğunluğu, doğum istatistikleri, evlenme – boşanma oranları, hane halkı sayısı ve tipleri, ekonomik durum ve kadınların okur-yazar oranı vb. veriler sunulmuştur. Çalışmanın örneklem sayısı belirlenirken G- Power 3.1.9.7 programı kullanılmıştır. Etki büyüklüğü için referans bir çalışma bulunmadığından Cohen ve diğerlerinin (2018) sosyal bilimler alanındaki çalışmalar için önerdikleri orta düzeyde etki büyüklüğü, ,05

hata payı ve 0,95 test gücü ile hesaplama yapılarak örneklem sayısı en az 252 olarak belirlenmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.*Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular*

Değişkenler	Kategoriler	Avantajlı Bölge		Dezavantajlı Bölge	
		n	%	n	%
Anne eğitim	İlköğretim	71	22,8	174	61,7
	Ortaöğretim	109	34,9	70	24,8
	Lisans veya Lisansüstü	132	42,3	38	13,5
Baba eğitim	İlköğretim	58	18,6	132	46,8
	Ortaöğretim	105	33,7	94	33,3
	Lisans veya Lisansüstü	149	47,8	56	19,9
Kardeş sayısı	En fazla bir kardeş	201	64,4	99	35,1
	Birden Fazla Kardeş	111	35,6	183	64,9
Evdeki genel duygu durumu	Huzurlu	164	52,6	145	51,4
	Öfkeli/Gergin	148	47,4	137	48,6
Lisanslı Spor Yapma Durumu	Yapıyorum	102	32,7	49	17,4
	Yapmıyorum	210	67,3	233	82,6

Veri Toplama Araçları

Çalışmada katılımcılara, cinsiyet, spora katılım (lisanslı), kardeş sayısı, anne-baba eğitim durumu ve evdeki genel duygu durumu değişkenlerinin yer aldığı kişisel bilgi formu ve “Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından kullanılan ölçeğe ait geçerlik ve güvenilirlik bilgileri ilgili ölçeğin başlığı altında aşağıda sunulmuştur.

Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği

Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği, Koç (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, “Zorba Kişilik”, “Kendine Güven” ve “Zorbalıktan Kaçınma” olmak üzere üç alt boyut ve 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5’li likert olarak derecelendirilmektedir. Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği’nden toplam puan yerine; her alt boyut için ayrı ayrı puanlar elde edilmektedir. Orijinal ölçeğin yapılan güvenilirlik analizi sonucunda hesaplanan Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları; birinci boyut için ,86 olarak hesaplanırken, ikinci ve üçüncü boyutlar için de sırasıyla ,69 ve ,57 olarak hesaplanmıştır. Çalışmamızda ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı Zorba Kişilik alt boyutu için ,79; Kendine Güven alt boyutu için ,65 ve Zorbalıktan Kaçınma alt boyutu için ,63 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarına ait madde örnekleri aşağıda verilmiştir.

Zorba Kişilik: “Gücümü kabul ettirmek için kaba kuvvete başvurmaktan çekinmem.”

Kendine Güven: “Haklı olduğuma inandığımda hakkımı ararım ve diğer öğrencilerce dışlanma korkusu yaşamam.”

Zorbalıktan Kaçınma: “Eğer birisi benimle kavga etmek isterse; kavga yerine öncelikle konuşmayı denerim.”

Verilerin Toplanması

Çalışmamızın veri toplama aşamasına geçmeden önce İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Etik Kurulundan Haziran 27, 2022, tarihli yazı

ile izin alınmıştır. Araştırmanın etik kurul izni ve Milli Eğitim Bakanlığı izni alındıktan sonra avantajlı ve dezavantajlı olarak ifade edilebilecek bölgeler içerisinde bulunan liselerde okuyan öğrenciler ile ölçekler yüz yüze uygulanarak veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Veriler toplanmadan önce öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilip istedikleri zaman çalışmadan ayrılacakları ve katılımın gönüllülük esasına dayalı gerçekleştirildiği anlatılmıştır. Veri toplamaya başlamadan önce öğrencilerden ve velilerinden onam formları alınmıştır. Ölçek formu, “Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği” ile kişisel bilgi formundan oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Verilerin girişi sonrası kayıp ve hatalı veriler kontrol edilerek, uç değerler veri grubundan çıkarılmıştır. Normallik varsayımını sağlamak için çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir. Çarpıklık katsayısının -1 ve $+1$ aralığında yer alması dağılımın normal olduğuna işaret etmektedir (Büyüköztürk, vd. 2007). Verilerin normal dağılım varsayımını sağlaması ile birlikte Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği ortalamalarında değişkenlerin kategorilerine göre anlamlı olarak fark olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Verilerin betimsel istatistikleri ve analizler için Statistical Package for Social Sciences versiyon 25.0 programı (IBM Corp.; Armonk, NY, ABD) kullanılmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin akran zorbalık düzeylerinin spora katılım (lisanslı) durumuna göre incelenmesi için bağımsız örneklem t testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.*Öğrencilerin Akran Zorbalık Düzeylerinin Spora Katılım Durumuna Göre İncelenmesi*

		n	\bar{X}	SS	t	p
Zorba kişilik	Yapıyorum	151	2,4748	,42383	1,152	,250
	Yapmıyorum	443	2,4264	,50616		
Kendine güven	Yapıyorum	151	3,4084	,52694	-,209	,835
	Yapmıyorum	443	3,4187	,52061		
Zorbalıktan kaçınma	Yapıyorum	151	2,4424	,83222	1,990	,048
	Yapmıyorum	443	2,2871	,81551		

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin spora katılım durumuna göre gruplar arasında örneklem boyutları ve varyanslar eşit olmadığı için Welch t testi yorumlanmıştır. Zorba kişilik puan ortalamalarının spora katılım durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir ($t(306,700)=1,152, p > ,05$). Öğrencilerin kendine güven düzeyleri spora katılım durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t(256,775)=,835, p > ,05$). Zorbalıktan kaçınma davranışı spora katılım durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($t(1,990)=,048, p < ,05$). Lisanslı spor yapan öğrenciler ($\bar{X}_{\text{yapıyorum}}=2,4424$) spor yapmayan öğrencilere ($\bar{X}_{\text{yapmıyorum}}=2,2871$), göre daha çok zorbalıktan kaçınma davranışı göstermektedir.

Öğrencilerin akran zorbalık düzeylerinin cinsiyete göre incelenmesi için bağımsız örneklem t testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.
Öğrencilerin Akran Zorbalık Düzeylerinin Cinsiyete Göre İncelenmesi

		n	\bar{X}	SS	t	p
Zorba kişilik	Kız	313	2,4367	,51976	-,105	,916
	Erkek	281	2,4409	,44785		
Kendine güven	Kız	313	3,3759	,51470	-,1983	,048
	Erkek	281	3,4609	,52690		
Zorbalıktan kaçınma	Kız	313	2,4824	,78150	4,957	,000
	Erkek	281	2,1530	,83225		

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin zorba kişilik puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir ($t(592)=-,105, p > ,05$). Öğrencilerin kendine güven düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t(592)=-,1983, p < ,05$). Erkeklerin kendine güven düzeyleri ($\bar{X}_{erkek}=3,4609$), kızlara ($\bar{X}_{kiz}=3,3759$) göre daha yüksektir. Zorbalıktan kaçınma davranışı cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir ($t(592)=4,957, p < ,05$). Kızlar ($\bar{X}_{kiz}=2,4824$) erkeklerle ($\bar{X}_{erkek}=2,1530$), göre daha çok zorbalıktan kaçınma davranışı göstermektedir.

Öğrencilerin akran zorbalık düzeylerinin kardeş sayısına göre incelenmesi için bağımsız örneklem t testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4.
Öğrencilerin Akran Zorbalık Düzeylerinin Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

		n	\bar{X}	SS	t	p
Zorba kişilik	En fazla bir kardeş	300	2,3217	,39777	-6,082	,000
	Birden fazla kardeş	294	2,5582	,53809		
Kendine güven	En fazla bir kardeş	300	3,3822	,48310	-1,601	,110
	Birden fazla kardeş	294	3,4507	,55723		
Zorbalıktan kaçınma	En fazla bir kardeş	300	2,3980	,87759	2,149	,032
	Birden fazla kardeş	294	2,2537	,75539		

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin zorba kişilik puan ortalamalarının kardeş sayısına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($t(592)=-6,082, p < ,05$). Birden fazla kardeşi olan öğrenciler ($\bar{X}_{birdenfazlakardeş}=2,5582$) en fazla bir kardeşi olan öğrencilere ($\bar{X}_{enfazlabirkardeş}=2,3217$) göre daha çok zorba kişilik davranışı göstermektedir. Öğrencilerin kendine güven düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t(592)=-1,601, p > ,05$). Zorbalıktan kaçınma davranışı kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermektedir ($t(592)=2,149, p < ,05$). En fazla bir kardeşi olan öğrenciler ($\bar{X}_{enfazlabirkardeş}=2,3980$) birden fazla kardeşi olan öğrencilere ($\bar{X}_{birdenfazlakardeş}=2,2537$) göre daha fazla zorbalıktan kaçınma davranışı göstermektedir.

Öğrencilerin akran zorbalık düzeylerinin evdeki genel duygu durumlarına göre incelenmesi için bağımsız örneklem t testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5.
Öğrencilerin Akran Zorbalık Düzeylerinin Evdeki Genel Duygu Durumuna Göre İncelenmesi

		n	\bar{X}	SS	t	p
Zorba kişilik	Huzurlu	309	2,3388	,40658	-5,268	,000
	Öfkeli/Gergin	285	2,5470	,54096		
Kendine güven	Huzurlu	309	3,4901	,50487	-3,352	,000
	Öfkeli/Gergin	285	3,3479	,52864		
Zorbalıktan kaçınma	Huzurlu	309	2,4479	,90312	3,825	,000
	Öfkeli/Gergin	285	2,1951	,70179		

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin zorba kişilik puan ortalamalarının evdeki genel duygu durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($t(592)=-5,268, p < ,05$). Evde öfkeli/gergin olan öğrencilerin zorba kişilik düzeyleri ($\bar{X}_{öfkeli/gergin}=2,5470$), huzurlu olan öğrencilere ($\bar{X}_{huzurlu}=2,3388$) göre daha yüksektir. Öğrencilerin kendine güven düzeyleri evdeki genel duygu durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t(592)=-3,352, p < ,05$). Evde huzurlu olan öğrencilerin kendine güven düzeyleri ($\bar{X}_{huzurlu}=3,4901$), öfkeli/gergin olan öğrencilere ($\bar{X}_{öfkeli/gergin}=3,3479$) göre daha yüksektir. Zorbalıktan kaçınma davranışı evdeki genel duygu durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($t(592)=3,825, p < ,05$). Evde huzurlu olan öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeyleri ($\bar{X}_{huzurlu}=2,4479$), öfkeli/gergin olan öğrencilere ($\bar{X}_{öfkeli/gergin}=2,1951$) göre daha yüksektir.

Öğrencilerin akran zorbalık düzeylerinin okulun bulunduğu bölgeye göre incelenmesi için bağımsız örneklem t testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6.
Öğrencilerin Akran Zorbalık Düzeylerinin Okulun Bulunduğu Bölgeye Göre İncelenmesi

		n	\bar{X}	SS	t	p
Zorba kişilik	Dezavantajlı	282	2,5039	,56046	3,075	,002
	Avantajlı	312	2,3798	,40057		
Kendine güven	Dezavantajlı	282	3,4167	,55913	,025	,980
	Avantajlı	312	3,4156	,48651		
Zorbalıktan kaçınma	Dezavantajlı	282	2,1092	,65587	-6,427	,000
	Avantajlı	312	2,5231	,90428		

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin zorba kişilik puan ortalamalarının okulun bulunduğu bölgeye göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($t(592)=3,075, p < ,05$). Dezavantajlı bölgede bulunan okullarda okuyan öğrenciler ($\bar{X}_{dezavantajlı}=2,5039$) avantajlı bölgede okuyan öğrencilere ($\bar{X}_{avantajlı}=2,3798$) göre daha fazla zorba kişilik davranışı göstermektedir. Öğrencilerin kendine güven düzeyleri okulun bulunduğu bölgeye göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t(592)=,025, p > ,05$). Zorbalıktan kaçınma davranışı okulun bulunduğu bölgeye göre anlamlı farklılık göstermektedir ($t(592)=-6,427, p < ,05$). Avantajlı bölge okulunda okuyan öğrenciler ($\bar{X}_{avantajlı}=2,5231$) dezavantajlı bölgede okuyan öğrencilere ($\bar{X}_{dezavantajlı}=2,1092$), göre daha çok zorbalıktan kaçınma davranışı göstermektedir.

Öğrencilerin akran zorbalık düzeylerinin baba eğitim durumuna göre incelenmesi için tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin zorba kişilik düzeyleri arasında annenin eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir, $F(2, 591) = 3,130, p < ,05$. Eğitim durumları arası farkların

Tablo 7.
Öğrencilerin Akran Zorbalık Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	SD	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Zorba kişilik	Gruplararası	1,506	2	,753	3,204	,041	İlköğretim-ortaöğretim
	Gruplar içi	138,943	591	,235			
	toplam	140,449	593				
Kendine güven	Gruplararası	,322	2	,161	,591	,554	
	Gruplar içi	161,136	591	,273			
	toplam	161,458	593				
Zorbalıktan kaçınma	Gruplararası	4,555	2	2,278	3,399	,034	Lisansüstü-ilköğretim
	Gruplar içi	396,005	591	,670			
	toplam	400,560	593				

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin kendine güven düzeyleri arasında babanın eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir, $F(2, 591) = ,591, p > ,05$. Analiz sonuçları, öğrencilerin zorba kişilik gösterme düzeyleri arasında babanın eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir, $F(2, 591) = 3,204, p < ,05$. Eğitim durumlarına göre zorba kişilik gösterme düzey farklarının hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Games-Howell post hoc testinin sonuçlarına göre, babaları ilköğretim mezunu olan öğrencilerin zorba kişilik gösterme düzeylerinin ($\bar{X}_{ilköğretim} = 2.5121$) babaları ortaöğretim mezunu olan öğrencilere ($\bar{X}_{ortaöğretim} = 2.4020$) göre daha fazla olduğu görülmektedir. Öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeyleri arasında babanın eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark olduğunu görülmektedir. $F(2, 591) = 3,399, p < ,05$. Games-Howell post hoc testinin sonuçlarına göre, babaları lisans veya lisansüstü mezunu olan öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeylerinin ($\bar{X}_{lisansveyalisansüstü} = 2.4439$) babaları ilköğretim mezunu olan öğrencilere ($\bar{X}_{ilköğretim} = 2.2389$) göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin akran zorbalık düzeylerinin anne eğitim durumuna göre incelenmesi için tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Games-Howell post hoc testinin sonuçlarına göre, anneleri ilköğretim mezunu olan öğrencilerin zorba kişilik düzeylerinin ($\bar{X}_{ilköğretim} = 2,4927$), anneleri ortaöğretim ($\bar{X}_{ortaöğretim} = 2,3743$) mezunu olan öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Analiz sonuçları, öğrencilerin kendine güven düzeyleri arasında annenin eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir, $F(2, 591) = ,180, p > ,05$. Öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeyleri arasında annenin eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark bulunmaktadır, $F(2, 591) = 3,487, p < ,05$. Games-Howell post hoc testinin sonuçlarına göre, anneleri lisans veya lisansüstü mezunu olan öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeylerinin ($\bar{X}_{lisansveyalisansüstü} = 2,4447$) anneleri ilköğretim mezunu olan öğrencilere ($\bar{X}_{ilköğretim} = 2,2310$) göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın amacı, avantajlı ve dezavantajlı olarak ifade edilebilecek bölge okullarındaki ortaöğretim öğrencilerinin akran zorbalığı eğilimlerinin; spora katılım, cinsiyet, kardeş sayısı, evdeki genel duygu durumu ve anne- baba eğitim durumu değişkenlerine göre nasıl farklılaştığını incelemektir.

Tablo 8.
Öğrencilerin Akran Zorbalık Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	SD	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Zorba kişilik	Gruplararası	1,472	2	,736	3,130	,044	İlköğretim-ortaöğretim
	Grupları içi	138,977	591	,235			
	Toplam	140,449	593				
Kendine güven	Gruplararası	,098	2	,049	,180	,836	
	Grupları içi	161,360	591	,273			
	Toplam	161,458	593				
Zorbalıktan kaçınma	Gruplararası	4,672	2	2,336	3,487	,031	Lisansüstü-ilköğretim
	Grupları içi	395,888	591	,670			
	Toplam	400,560	593				

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin zorba kişilik gösterme eğilimleri ve kendine güven düzeyleri spora katılım durumlarına göre anlamlı farklılık göstermezken, lisanslı spor yapan öğrencilerin zorbalıktan kaçınma eğilimlerinin lisanslı spor yapmayan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Spora katılımın sosyal ilişkileri ve empati yeteneğini geliştirdiği göz önünde bulundurulduğunda (Yiyi, 2022) öğrencilerin duygularını kontrol etmesinde ve zorbalıktan kaçınmalarında sporun etkili olduğu söylenebilir. Araştırmalar, spora katılımın bireyin duyu düzenleme yeteneğini geliştirdiğini, asi davranışları azaltabildiğini ve akran ilişkilerini geliştirebildiğini ortaya koymuştur (Zhu vd., 2017; Xie C. Y. vd., 2019). Alanyazında spor yapmanın zorba davranışları azaltarak olumlu akran ilişkilerini yapılandırdığını ortaya koyan çalışmalarda mevcuttur (Holbrook, vd., 2020; Yiyi, vd. 2022). Spor yapan ve yapmayan öğrenciler arasında zorbalık düzeyleri incelendiğinde; spor yapmayan öğrencilerin zorbalık düzeylerinin spor yapanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Asma, vd., 2019; Hazar ve Ekici, 2021). Bir başka çalışmada lisanslı spor yapmanın zorbalık davranışlarını azalttığı belirlenmiştir (Mussa, 2023).

Araştırmada cinsiyete göre akran zorbalığı incelendiğinde kızların erkeklerle göre daha çok zorbalıktan kaçınma eğiliminde olduğu, erkeklerin ise kızlara göre kendisine daha fazla güvendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, yapılan analiz sonucunda zorba kişilik alt boyutunda cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark bulunmamakla birlikte erkeklerin ortalamasının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun nedeni toplumun erkek çocukların zorbalığa karışmasını kızlardan daha fazla kabul etmesi veya hoşgörüyü karşılama olabilir (Walden ve Beran, 2010). Erkek çocuğun kızlardan daha fazla zorbalık gösterme eğilimi ve kızların zorbalıktan kaçınma davranışı üzerinde Türk toplumunun ataerkil yapısının bir etken olduğu söylenebilir. Erkeklik ideolojisinin zayıflayacağından duyulan korkunun şiddeti araştırdığı ifade edilebilir. Aslan ve Aşıcı (2011) benzer şekilde lise öğrencileriyle yaptıkları araştırmada erkeklerde zorba kişilik, kadınlarda zorbalıktan kaçınma ortalamalarının daha yüksek olduğunu, kendine güven alt boyutunda cinsiyete göre farklılık olmadığını bulmuştur. Alanyazın incelendiğinde zorbalık yapmanın cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği çalışmalar mevcuttur (Nazır, 2018; Adalar, 2018; Adalar Çelenk ve Yıldızlar, 2019; İşsever, 2020; Felcher vd., 2022; Fletcher ve Dumford, 2022). Ancak erkeklerin daha yüksek zorbalık eğilimlerinin olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Gökkaya ve Tekinsav Sütcü, 2018; İzgır, 2019; Sarı ve Demirbağ, 2019; Öztürk, Tezel ve Öztürk, 2019; Gene, 2022; Lansford vd., 2012; Maximo ve Loy, 2014). Pek çok çalışma genel olarak erkek çocukların kızlara göre zorbalığa daha yatkın olduklarını belirtmektedir (Espelage, vd. 2000; Nansel vd., 2001; Seals ve Young, 2003; Varjas vd., 2009).

Araştırmanın bir başka bulgusu olarak kardeş sayısı birden fazla olan öğrencilerde zorba davranışların daha fazla görüldüğü, en fazla bir kardeşi olan öğrencilerde zorbalıktan kaçınma davranışının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Evde kardeş zorbalığına maruz kalan öğrencilerin saldırgan davranışları ev ve okul ortamı arasında aktarılmaktadır (Tippett ve Wolke, 2014). Geniş ailelerde, kardeş zorbalığı daha fazla görülmekte (Tippett ve Wolke, 2014) ve akran zorbalığına dahil olma riskini artırmaktadır (Wolke vd., 2015; Tippett ve Wolke, 2014). En büyük kardeşlerin genellikle fiziksel veya zihinsel bir avantaja sahip olmaları, küçük kardeşlerine hükmetmelerine ve daha saldırgan davranmalarına neden olmaktadır (Bowes vd., 2014). Kardeşleri tarafından zorbalığa uğrayan çocuklarda zorbalıktan kaçacak güvenli bir yer olmadığı algısı duygusal sorunları beraberinde getirmektedir (Wolke vd., 2015). Buradan hareketle kalabalık ailelerde yaşayan öğrencilerin zorba davranışa daha fazla maruz kaldıkları ve

bu davranışları okul ortamına taşıdıkları söylenebilir. Kardeş ve akran zorbalığı arasındaki bu ilişki, müdahalelerin evde başlaması gerektiğini göstermektedir (Wolke vd., 2015). Alanyazında çalışmamızın sonucuyla paralellik gösteren çalışmaların (Akdoğan, 2010; Yiğen, 2005; Sipahi, 2019; Tippett ve Wolke, 2014) yanı sıra kardeş sayısının anlamlı bir fark yaratmadığı sonucunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Coşkun, 2018; Ülker ve Baran, 2020; Öztürk, 2019; Kandemir Özdiç, 2019; Eroğlu, 2018; Gür, 2019; Özada, 2018; Gündüz ve Ay, 2020; Hardy, 2001).

Araştırma kapsamında öğrencinin evdeki genel duyu durumuna göre akran zorbalığı incelendiğinde, evde öfkeli/gergin olan öğrencilerin zorba kişilik eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aile hayatında öfkeli/gergin olan bireylerin bu duyu durumlarını okul ortamına da yansıttığı söylenebilir. Çocuğun akran ilişkilerinin; anne-baba tutumları, davranışları, anne-babanın rol model olması, uygulanan disiplin yöntemlerinden etkilendiği belirtilmektedir (Bulut, 1990). Alan yazın incelendiğinde aile dinamiklerinin çocukların akran zorbalık davranışı göstermelerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Yalçıntaş Sezgin (2018), çalışmasında ailenin yanlış ve eksik disiplin yöntemlerini uygulamasının ve çocuğun davranışlarını pekiştirmesinin çocuklarda zorba ve mağdur olmaya yönelik sergilenen davranışlar üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Aile yapısının ve ebeveyn tutumunun; ailede var olan yetersiz ve doyurucu olmayan bakımın, aile içi problemlerin, parçalanmış aile yapısının, sosyo-ekonomik düzeyin, aile içi şiddete maruz kalmının, çocuğa karşı düşmanca, reddedici ve ilgisiz tavırlar sergilemesinin çocuklarda zorbalığa sebebiyet vererek saldırgan davranışlar üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir (Gökler, 2009; Danaca ve Çetin, 2016; Genç, 2007). Araştırmamızda evde huzurlu olan öğrencilerin ise kendine daha çok güvenmesi ve zorbalıktan kaçınma davranışı göstermesi bir diğer bulgudur. Çalışmamızın bulguları ile paralel olarak Ülker ve Baran (2020), ailesi tarafından desteklendiğini hissedilen ve şiddete maruz kalmayan öğrencilerin kendilerine güven ve zorbalıktan kaçınma düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmanın bir başka bulgusu olarak dezavantajlı bölgede bulunan okullarda öğrenim gören öğrencilerde zorba kişilik eğilimlerinin yüksek olduğu; avantajlı bölgede bulunan okullarda öğrenim gören öğrencilerin ise zorba davranışlardan kaçınma eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okulun bulunduğu dezavantajlı bölge koşullarının okullardaki kültüre nüfuz etme eğiliminde olduğu ve öğrencilerin ikili ilişkilerini olumsuz etkilediği söylenebilir. Düşük gelirli öğrencilerin yüksek oranda olduğu okullarda okuyan öğrencilerin okulda şiddete maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Lleras, 2008). Bu bağlamda öğrencilerin okulda şiddet yaşama ve maruz kalma olasılıklarında okul yapısı ve ortamı önemli rol oynamaktadır. Avantajlı bölge okullarında daha olumlu bir okul kültürü ve iklimi bulunduğundan öğrencilerin zorba davranışlardan kaçındığı söylenebilir. Yapılan çalışmalarda avantajlı bölge okullarında öğrencilerin akranlarını ve öğretmenlerini ailelerinin bir uzantısı olarak algıladıkları (Fletcher ve Cox, 2012), kendilerini daha güvende hissettikleri ve okullarına aidiyet duygusu hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Fletcher vd., 2020). Bu duyguların, olumlu bir okul kültürünü ve iklimini oluşturmak için okulda şiddete karşı tampon ve ara bulucu görevini üstlendiği söylenebilir (Fletcher vd., 2022).

Anne-babanın eğitim durumuna göre akran zorbalık düzeyleri incelendiğinde lisans veya lisansüstü eğitim mezunu olan anne-babaya sahip olan öğrencilerin anne-babaları ilköğretim mezunu olan öğrencilere göre daha fazla zorbalıktan kaçınma davranışı gösterdiği

bulgusuna ulaşılmıştır. İlköğretim mezunu anne- babaya sahip öğrencilerin ortaöğretim mezunu anne – babaya sahip öğrencilere göre daha fazla zorba kişilik gösterme eğiliminde olduğu çalışmamızın bir diğer bulgusudur. Ebeveynlerin çocuklara daha sağlıklı yaklaşmasının ve doğru iletişim kurmasının anne-babanın eğitim düzeyinin yüksek olması ile sağlanabildiği söylenebilir. Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde iletişimin sağlıklı olmasıyla birlikte bireyler arası bağın kuvvetlendiğini ve böylece çocukların kendilerini daha çok ailenin bir parçası olarak hissederek zorba davranıştan kaçındıklarını söylemek mümkündür. İşsever (2020) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmasında; anne – baba eğitim durumu düşük düzeyde olan öğrencilerin, anne – baba eğitim durumu yüksek düzeyde olan öğrencilere göre daha çok akran zorbalığı yapma eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Bu bulgu çalışmamızın sonuçları ile örtüşmektedir. Çalışmamızın bulgularından farklı olarak; Demiröz (2019) çalışmasında anne-baba eğitim seviyesine göre zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma eğilimlerinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bir başka çalışmada, anne-baba eğitim durumu ile zorba ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Ünal, 2019).

Araştırmadan elde edilen bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda, eğitim gibi sermayesi öğrenci olan önemli bir alanda öğrencilerin yaşadığı akran zorbalığının göz ardı edilmesi, okula yönelik olumsuz duyguların gelişmesini ve saldırgan davranışların artmasını beraberinde getirecektir. Bu problemi çözebilmek, akran zorbası ya da akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin kendilerini okullarında güvende hissetmeleri ile mümkün olacaktır. Bu nedenle dezavantajlı bölge okullarında öğrenciler arasındaki ilişkileri geliştirmek ve olumlu bir okul iklimi oluşturmak için çeşitli önlemler alınmalıdır. Bu önlemler arasında, öğrencilere duygusal ve sosyal destek sunulması, iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik programların uygulanması, öğrenciler arasında dayanışma ve işbirliğini teşvik eden etkinlikler düzenlenmesi yer alabilir. Kalabalık ailelerde yaşayan ve aile hayatında mutsuz olan bireylerin evde yaşananları örnek alarak okul ortamına taşıma durumları dikkate alınarak, aile içi iletişimi güçlendirmeye yönelik ebeveyn eğitim programları düzenlenebilir. Öte yandan, spor yapmanın olumlu akran ilişkilerini yapılandırdığı ve zorbalık davranışlarını azalttığı bulgusu dikkate alınarak, okullarda öğrencilerin spora erişiminin artırılması ve sporun okul kültürüne daha fazla entegre edilmesi önerilebilir. Bu şekilde, okuldaki akran zorbalığının azaltılması ve öğrencilerin daha sağlıklı ilişkiler geliştirmesi sağlanabilir. Aile içi ilişkilerin ve kardeşler arasındaki etkileşimin, öğrencilerin zorbalık davranışları üzerinde önemli bir rol oynadığı dikkate alındığında özellikle, kardeş zorbalığına maruz kalan öğrencilerin bu davranışları benimsemesi ve bu davranışların diğer ortamlara aktarılması, akran zorbalığına katılım riskini artırabilir. Bu nedenle, aile içi ilişkilerin ve kardeşler arasındaki iletişimin sağlıklı olması için evde veya okulda müdahale stratejileri geliştirilmesi akran zorbalığının önlenmesinde önemli bir adım olabilir. Bundan sonraki çalışmalarda öğrenciler arasında zorbalık düzeylerini azaltmada sporun olumlu etkileri dikkate alınarak, akran zorbalığını önleme veya müdahale programlarına spor eklenerek akran zorbalığının etkilerine yönelik çalışmalar yapılabilir. Ayrıca akran zorbalığı türleri ele alınarak ve özellikle yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte konunun siber zorbalık boyutuna odaklanarak hem eğitimcilerin hem velilerin hem de öğrencilerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaların yapılması faydalı olacaktır.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Sayı:2022/203, Tarih: 27.06.2022).

Hasta Onamı: Bu çalışma için öğrencilerden ve velilerinden yazılı onam formları alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – S.K., F.D.; Tasarım – H.C.C.; Denetleme – A.T.I.; Kaynaklar – S.K., F.D.; Malzemeler – S.K., F.D.; Veri Toplanması ve/veya işlenmesi – S.K., F.D., Z.T.; Analiz ve/veya Yorum – A.T.I., Z.T.; Literatür Taraması – S.K., F.D., A.T.I., H.C.C., Z.T.; Yazıyı Yazan – S.K., F.D., A.T.I., H.C.C., Z.T.; Eleştirel İnceleme – A.T.I., H.C.C., Z.T.

Çıkar Çatışması: Ayşe Türksoy Işım derginin Baş Editörlüğünü, Hasan Ceyhun Can ve Zarife Taştan ise Yardımcı Editörlüğünü yapmaktadır. Ayşe Türksoy Işım, Hasan Ceyhun Can ve Zarife Taştan'ın bu makalenin hakem değerlendirmesinde herhangi bir dahli olmadığını ve hakem değerlendirmesine ilişkin bilgilere erişimi olmadığını beyan ederiz. Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Bu çalışma TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği programı tarafından desteklenmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of İstanbul-University-Cerrahpaşa (Approval No:2022/203, Date: 27.06.2022).

Informed Consent: Written informed consent was obtained from students who participated in this study and their parents.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – S.K., F.D.; Design – H.C.C.; Supervision – A.T.I.; Resources – S.K., F.D.; Materials – S.K., F.D.; Data Collection and/or Processing – S.K., F.D., Z.T.; Analysis and/or Interpretation – A.T.I., Z.T.; Literature Search – S.K., F.D., A.T.I., H.C.C., Z.T.; Writing – S.K., F.D., A.T.I., H.C.C., Z.T.; Critical Review – A.T.I., H.C.C., Z.T.

Declaration of Interests: Ayşe Türksoy Işım is serving as the Editors in Chief while Hasan Ceyhun Can and Zarife Taştan are serving the Associate Editors of this journal. We declare that Ayşe Türksoy Işım, Hasan Ceyhun Can and Zarife Taştan had no involvement in the peer review of this article and has no access to information regarding its peer review. The authors have no conflict of interest to declare.

Funding: This study is supported by the TÜBİTAK 2209-A University Students Research Projects Support program.

References

- Acar, T. (2009). *Dokuzuncu sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı ve psikolojik belirtiler*. (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi).
- Adalar Çelenk, T. E., & Yıldızlar, O. (2019). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve mağduriyetinin incelenmesi. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(2), 24–31. [CrossRef]
- Adalar, T. E. (2018). *Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve akran mağduriyeti: Madenli beldesi örneği* (Yüksek Lisans Tezi Avrasya Üniversitesi).
- Akduman, G. G. (2010). 7–14 yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm önerileri. *Kurumsal Eğitim Bilim*, 3(2), 13–26.
- Aslan, S., & Aşıcı, H. (2011). Ergenlerde okul zorbalığının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 70–84.
- Asma, M., Gürsel, N., & Çamlıyer, H. (2019). Öğrencilerin zorbalık davranış eğilimlerinin spora katılım açısından incelenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(1), 23–40. [CrossRef]
- Atasoy, K. (2023). *Ortaokul grubu öğrencilerinde akran zorbalığı ve benlik saygısının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi).
- Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. In: *Annals of child development*, 6 (pp. 1–60). JaiPress LTD.
- Başar, M., & Çetin, Ö. (2013). İlk ve orta öğretim öğrencilerinin zorba davranışlara başvurma düzeyleri ve bu davranışları öğrenme ortamları üzerine bir araştırma. *Education Sciences*, 8(4), 471–488. [CrossRef]

- Bowes, L., Wolke, D., Joinson, C., Lereya, S. T., & Lewis, G. (2014). Sibling bullying and risk of depression, anxiety, and self-harm: A prospective cohort study. *Pediatrics*, 134(4), e1032–e1039. [CrossRef]
- Bulut, I. (1990). *Parçalanmış aileden gelen çocukların davranış özellikleri hakkında bir araştırma*. Aile yazıları 3, birey, kişilik, toplum bilim serisi. 5/ III, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Burnukara, P., & Uçanok, Z. (2012). Okul ortamı ve sanal ortamda meydana gelen akran zorbalığı ne ölçüde örtüyor. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(69), 81–96.
- Büyükoztürk, Ş., Çokluk-Bökeoğlu, Ö., & Köklü, N. (2011). *Sosyal bilimler için istatistik (7.baskı)*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cincioğlu, Ş. (2023). *Kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığı* (Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi).
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed). Routledge. [CrossRef]
- Coşkun, A. (2018). *Ortaokula devam eden öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi).
- Danacı Özözen, M., & Çetin, Z. (2016). The relationship between self-sozial-tongue-motor development and school despotism tendency ranks which seems in early childhood term. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 3(2), 53–72.
- Demirezen, İ. K. (2020). *Spora katılan ve katılmayan lise öğrencilerinde okula yönelik tutum ve akran zorbalığına maruz kalma düzeylerinin incelenmesi: Aksaray ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi).
- Demiröz, A. (2019). Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları aile tutumları ile akran zorbalığı arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi).
- Doğan, A., & Vural Yüzbaşı, D. (2021). Akran zorbalığı rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar için kitapçık. In M. Açar & E. Aydın (Eds.). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Gazi Mesleki Eğitim Merkezi Matbaası.
- Erkuş, A. (2021). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci (7. Baskı)*. Seçkin Yayıncılık.
- Eroğlu, M. (2018). *Örgün eğitime devam eden otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocuklarda akran zorbalığı* (Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi).
- Espelage, D. L., Bosworth, K., & Simon, T. R. (2000). Examining the social context of bullying behaviors in early adolescence. *Journal of Counseling and Development*, 78(3), 326–333. [CrossRef]
- Espelage, D. L., & Swearer, S. M. (2003). Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here? *School Psychology Review*, 32(3), 365–383. [CrossRef]
- Fletcher, E. C., & Cox, E. D. (2012). Exploring the meaning African American students ascribe to their participation in high school career academies and the challenges they experience. *High School Journal*, 96(1), 4–19. [CrossRef]
- Fletcher, E. C., & Dumford, A. D. (2023). The relationship of school characteristics and bullying between career academy and comprehensive high school students. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 28(3), 306–325. [CrossRef]
- Fletcher, E. C., Dumford, A., Hernandez-Gantes, V. M., & Minar, N. (2020). Examining the engagement of career academy and comprehensive high school students in the united states. *Journal of Educational Research*, 113(4), 247–261. [CrossRef]
- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi*. (Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi)
- Gene, Y. (2022). *Lise öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri ile akran zorbalığı davranışları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi)
- Gökduz, N. (2018). *Sporcu kimliğine sahip lise öğrencilerinde akran ilişkileri ve akran zorbalığının incelenmesi* (Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Gökkaya, F., & Tekinsav Sütçü, S. (2018). Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimi ile empati düzeyleri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolü. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 43–70.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511–537.
- Gündüz, B., & Ay, İ. (2020). Examining the silence of secondary school children peerbullying victims. *Uluslararası Pegem eğitim Kongresi* (pp.889–890). Diyarbakır.
- Gür, N. (2019). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde akran zorbalığı ve eşlik eden duygusal davranışsal sorunlar; Bursa ili örnekleme* (Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi).
- Hardy, M. S. (2001). Physical aggression and sexual behavior among siblings: A retrospective study. *Journal of Family Violence*, 16, 255–268.
- Hazar, Z., & Ekici, F. (2021). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ile zorbalık bilişleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 1–15.
- Holbrook, H. M., Voller, F., Castellini, G., Silvestri, C., Ricca, V., Cassioli, E., Ivanova, M. Y., & Hudziak, J. J. (2020). Sport participation moderates association between bullying and depressive symptoms in Italian adolescents. *Journal of Affective Disorders*, 271, 33–38. [CrossRef]
- Hong, J. S., & Espelage, D. L. (2012). A review of research on bullying and peer-victimization in school: An ecological system analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 17(4), 311–322. [CrossRef]
- İşsever, G. (2020). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ile aile aidiyet duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi (Tezi, Y. L. Gelişim Üniversitesi)
- Izğır, G. (2019). Lise öğrencilerinde akran zorbalığının yaygınlığı. (Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
- Kandemir Özdiç, N. (2019). Sibling bullying and peer bullying relation to empathy, moral disengagement, problem solving, and parental acceptance-rejection. (Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
- İstanbul Valiliği Açık Kapı Şube Müdürlüğü. (2021). *İstanbul'un sosyoekonomik analizi*, 2019–2020.
- Kırcalloğlu, M. (2019). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık duyarlılığının sosyodemografik özellikler, algılanan sosyal destek ve ebeveyn ve akran ilişkileri açısından değerlendirilmesi: Tekirdağ ili Çerkezköy ilçesi örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi)
- Koç, Z. (2006). *Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması*. (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi)
- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi Dergisi*, 1(2), 620–639.
- Lansford, J. E., Skinner, A. T., Sorbring, E., Giunta, L., Deater-Deckard, K., Dodge, K. A., & Chang, L. (2012). Boys' and girls' relational and physical aggression in nine countries. *Aggressive Behavior*, 38, 298–308. [CrossRef]
- Lleras, C. (2008). Hostile school climates: Explaining differential risk of student exposure to disruptive learning environments in high school. *Journal of School Violence*, 7(3), 105–135. [CrossRef]
- Maximo, S. I., & Loy, N. S. (2014). Bullying among high school students as influenced by parent-child attachment and parenting styles. *Philippine Journal of Psychology*, 47(2), 125–152.
- Mercan, H., & Sari, H. Y. (2018). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 26(1), 21–29. [CrossRef]
- Moore, B., Woodcock, S., & Dudley, D. (2018). Developing well being through a randomized controlled trial of a martial arts based intervention: An alternative to the anti-bullying approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(1), 81. [CrossRef]
- Musaa, A. A.-H. A. (2023). The effectiveness of school sports activities in identifying and eliminating the phenomena of school bullying in Babylon Province. *European Journal of Sports Science Technology*, 12, 148–166. [CrossRef]
- Mynard, H., & Joseph, S. (2000). Development of the multi dimensional peer-victimization scale. *Aggressive behavior: Official journal of the International Society for research on Aggression*, 26(2), 169–178. [CrossRef]
- Nansel, T. R., Overpeck, M. D., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviours among U.S. youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA*, 285(16), 2094–2100. [CrossRef]
- Nazır, T. (2018). *Keşmir'deki lise öğrencilerinde akran zorbalığının yaygınlığı ve niteliğinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi)
- Nikolaou, D., & Crispin, L. M. (2022). Estimating the effects of sports and physical exercise on bullying. *Contemporary Economic Policy*, 40(2), 283–303. [CrossRef]
- O'Donnell, L., Stueve, A., Myint-U, A., Duran, R., Agronick, G., & Wilson-Simmons, R. (2006). Middle school aggression and subsequent intimate partner physical violence. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(5), 693–703. [CrossRef]
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (1999). Norway. In P. K. Smith, et al. (Eds.). *The nature of school bullying* (pp. 28–48). London: Routledge.
- Orpinas, P., Horne, A. M., & Staniszewski, D. (2003). School bullying: Changing the problem by changing the school. *School Psychology Review*, 32(3), 431–444. [CrossRef]
- Özada, A. (2018). *Gençlerin demografik özellikleri, aile ve arkadaşlık ilişkileri ile okul yaşamının akran zorbalığına etkisi*. (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi)
- Öztürk, A., Tezel, A., & Öztürk, F. Ö. (2019). Bir ortaöğretim kurumunda akran zorbalığının değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi*, 11(1), 82–88. [CrossRef]

- Öztürk, H. (2019). *Ortaöğretim öğrencilerinin akran zorbalığı ilişkisinde zorba ve kurban olma durumlarını etkileyen faktörler ve okul sosyal hizmeti*. (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Patton, D. U., Hong, J. S., Williams, A. B., & Allen-Meares, P. (2013). A review of research on school bullying among African American youth: An ecological systems analysis. *Educational Psychology Review*, 25(2), 245–260. [\[CrossRef\]](#)
- Pişkin, M. (2005). Okulda akran zorbalığı. *Ankara Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü 'Okullarda Şiddet' Paneli*. Ankara, 12.
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2005). Lise öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığı olgusunun okul türü bakımından karşılaştırılması. VIII. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, 21–23.
- Polat, F., & Sohbet, R. (2020). Ortaöğretim öğrencilerinde akran zorbalığı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(2), 41–51. [\[CrossRef\]](#)
- Qiu, T., Wang, S., Hu, D., Feng, N., & Cui, L. (2024). Predicting risk of bullying victimization among primary and secondary school students: Based on a machine learning model. *Behavioral Sciences*, 14(1), 73. [\[CrossRef\]](#)
- Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. London And Philadelphia: Jessica Kingsley Publisher.
- Sarı, C., & Demirbağ, B. C. (2019). İlk ve ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığının sosyodemografik değişkenler açısından değerlendirilmesi: İlçe örneği. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(3), 119–131.
- Seals, D., & Young, J. (2003). Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, gradelevel, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38(152).
- Sipahi, E. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık ve akran zorbalığı eğilimlerinin örgütsel yabancılaşma ve örgütsel güven algılarına etkilerinin incelenmesi: Ankara ili örneği*. (Doktora Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi)
- Thomson, M. G. (1997). Peer pleasure, peer pain. *Independent School*, 57, 14–27.
- Tippett, N., & Wolke, D. (2014). Aggression between siblings: Associations with the home environment and peer bullying. *Aggressive Behavior*, 1(41), 14–24. [\[CrossRef\]](#)
- Tunç, S. (2019). Akran zorbalığında küfür kullanımının okul sosyal hayatına etkileri (Tezi, Y. L. Üsküdar Üniversitesi)
- Ülker, P., & Baran, G. (2020). Çalışan ve çalışmayan ergenlerin zorbalık davranışının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 151–163. [\[CrossRef\]](#)
- Ünal, N. (2019). *Akran zorbalığı ve ergenlerin algıladığı aile işlevselliğinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Varjas, K., Henrich, C. C., & Meyers, J. (2009). Urban middle school students' perceptions of bullying, cyber bullying, and school safety. *Journal of School Violence*, 8(2), 159–176. [\[CrossRef\]](#)
- Walden, L. M., & Beran, T. N. (2010). Attachment quality and bullying behavior in school-aged youth. *Canadian Journal of School Psychology*, 25(1), 5–18. [\[CrossRef\]](#)
- Whitney, I., & Smith, P. K. (1993). A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research*, 35(1), 3–25. [\[CrossRef\]](#)
- Whitted, K. S., & Dupper, D. R. (2005). Best practices for preventing or reducing bullying in schools. *Children and Schools*, 27(3), 167–175. [\[CrossRef\]](#)
- Wolke, D., Tippett, N., & Dantchev, S. (2015). Bullying in the family: Sibling bullying. *Lancet Psychiatry*, 2(10), 917–929. [\[CrossRef\]](#)
- Xie, C. Y., Lu, H., & Gong, H. (2019). Physical exercise and adolescent deviant behavior: Theoretical viewpoints and empirical results. *Advances in Psychology*, 9, 9. [\[CrossRef\]](#)
- Yalçıntaş Sezgin, E. (2018). Okul öncesi öğretmenlerin akran zorbalığı ilişkin algı ve görüşleri: Zorbalık davranışları tespitleri, zorbalık davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler ve aldıkları önlemler. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 33, 85–104. [\[CrossRef\]](#)
- Yelboğa, N., & Koçak, O. (2019). Lise öğrencilerini akran zorbalığına iten nedenlerin değerlendirilmesi ve Artvin örneği. *Istanbul Commerce University Journal of Social Sciences/Istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 35, 771–802.
- Yiğen, E. (2005). *Zonguldak il merkezinden yuvaya giden 3-6 yaş grubu çocuklarda kardeş kıskançlığının değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi)
- Yıldırım, K. (2019). Ön ergenlerde akran zorbalığının bağlanma stilleri ve sosyal duygusal öğrenme becerisi açısından incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi)
- Yiyi, O., Jie, P., Jiong, L., Jinsheng, T., Kun, W., & Jing, L. (2022). Research on the influence of sports participation on school bullying among college students-Chain mediating analysis of emotional in telligence and self-esteem. *Frontiers in Psychology*, 13, 874458. [\[CrossRef\]](#)
- Zhu, F. S., Wu, X. P., & Zhou, C. L. (2016). Behavioral and ERP characteristics of misdeed inhibition ability of college students with different levels of physical activities. *Journal of Shenyang Sport University*, 35, 76–81+111. [\[CrossRef\]](#)
- Zhu, F. S., Zhou, C. L., & Yan, J. (2017). The ERP evidence of impaired inhibition function of sedentary and smoking college students. *Sports and Science*, 38, 115–120. [\[CrossRef\]](#)